

TURIZM, MADANIYAT VA XALQARO IQTISODIY MUNOSABATLAR

Muhsina Jo‘raboyeva

Annotatsiya: Mazkur maqolada turizm va madaniyatning xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimidagi o‘rni, ularning o‘zaro ta‘siri hamda O‘zbekistonning jahon iqtisodiy integratsiyasidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Turizmning iqtisodiyotga qo‘shayotgan hissasi, madaniy diplomatiya va “yumshoq kuch” siyosati, xalqaro hamkorlikning yangi shakllari hamda global tendensiyalar yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Turizm, madaniyat, xalqaro iqtisodiy munosabatlar, globalizatsiya, eksport, investitsiya, xalqaro hamkorlik, “yumshoq kuch”, madaniy diplomatiya, raqamli iqtisodiyot.

Bugungi kunda dunyo miqyosida turizm sohasining iqtisodiy ahamiyati tobora ortib bormoqda. Jahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO) ma‘lumotlariga ko‘ra, turizm global yalpi ichki mahsulotning qariyb 10 foizini tashkil etadi. Bu tarmoq 300 milliondan ortiq kishini ish bilan ta‘minlaydi va ko‘plab mamlakatlarda eksport daromadlarining muhim manbaiga aylangan. O‘zbekiston uchun ham turizm — nafaqat iqtisodiy foyda, balki xalqaro aloqalarni mustahkamlash, milliy madaniyatni targ‘ib qilish va mamlakat imijini shakllantirish vositasidir. Turizm va madaniyat sohalari xalqaro iqtisodiy munosabatlarning muhim segmenti sifatida bir-biriga chambarchas bog‘langan. Madaniy meros, san‘at, milliy urf-odat va qadriyatlar turizmning asosiy resursidir. Shu bilan birga, turizm madaniyatning rivoji, xalqaro almashinuv va global iqtisodiy tizimda O‘zbekistonning o‘rnini kuchaytiradi. Shu bois davlat siyosatida bu ikki soha o‘zaro uyg‘unlikda rivojlantirilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda turizmni iqtisodiyotning strategik tarmog‘iga aylantirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. 2019-yilda 65 davlat fuqarolari uchun vizasiz tartib joriy etilgani, 2020-yildan “E-Visa” tizimining ishga tushirilgani, xalqaro aviareyslarning kengaytirilishi, logistika va mehmonxona infratuzilmasining modernizatsiyasi O‘zbekistonning turizm bozorida raqobatbardoshligini oshirdi. Madaniy merosimizning boyligi esa mamlakatning xalqaro iqtisodiy aloqalarida muhim “brend kapitali” vazifasini bajarmoqda. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi qadimiy shaharlarimiz jahon miqyosida tanilgan madaniy markazlardir. Ushbu shaharlarning UNESCOning Jahon madaniy merosi ro‘yxatiga kiritilgani O‘zbekistonning xalqaro obro‘sini mustahkamlab, turizm oqimini ko‘paytirishga xizmat qilmoqda. Madaniyat xalqaro iqtisodiy munosabatlarda “yumshoq kuch” (soft power) omili sifatida alohida o‘rin tutadi. Bu konsepsiyaga ko‘ra, davlatlar o‘z madaniy qadriyatlari, san‘ati, ilm-fani, sporti va turizm salohiyati orqali jahon hamjamiyatida ijobiy imij shakllantiradi. O‘zbekistonning qadimiy sivilizatsiya markazi sifatidagi nufuzi, milliy musiqa, raqs, taomlar, amaliy san‘at turlari xorijlik sayyohlar uchun katta qiziqish uyg‘otmoqda. Shu bilan birga,

O'zbekiston madaniyatining xalqaro miqyosda targ'ib qilinishi investitsiya oqimini jalb etish, turizm eksportini oshirishga xizmat qilmoqda. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarda turizm eksportning o'ziga xos shakli hisoblanadi. Chunki har bir xorijiy sayyoh mamlakat ichki iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri valyuta oqimini keltiradi. 2024-yil ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston turizm eksportidan olingan daromad 2,5 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Bu ko'rsatkich 2018-yilga nisbatan uch baravar oshganini bildiradi. Shu bilan birga, turizmga xizmat qiluvchi tarmoqlar — transport, savdo, ovqatlanish, hunarmandchilik, xizmat ko'rsatish sohasi ham keskin rivojlanmoqda.

Madaniy hamkorlik xalqaro iqtisodiy aloqalarning yana bir muhim yo'nalishidir. O'zbekistonning Fransiya, Italiya, Turkiya, Xitoy, Yaponiya va Koreya Respublikasi bilan madaniy almashinuv dasturlari, qo'shma festival va ko'rgazmalari mamlakatimizni jahon madaniy maydoniga yanada chuqurroq integratsiyalashuviga xizmat qilmoqda. Xususan, Samarqandda o'tkaziladigan "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivali, Buxorodagi "Ipak va ziravorlar festivali", Toshkentdagi "Art Week" san'at haftaligi xalqaro turizmni rag'batlantiruvchi madaniy brendlarga aylangan. Xalqaro iqtisodiy aloqalar rivojida madaniy diplomatiya muhim vosita sifatida qaraladi. Madaniy diplomatiya mamlakatlar o'rtasida o'zaro ishonch, madaniy yaqinlik va iqtisodiy hamkorlik uchun qulay zamin yaratadi. O'zbekiston elchixonalari huzurida madaniyat markazlarining tashkil etilishi, xorijda "O'zbekiston madaniyati kunlari"ni o'tkazish, milliy kinematografiya mahsulotlarini jahon festivalarida namoyish etish madaniy diplomatiyaning amaliy ifodasi hisoblanadi. O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy integratsiyasida turizm sohasining o'sib borayotgan roli mintaqaviy hamkorlik doirasida ham namoyon bo'lmoqda. Markaziy Osiyo davlatlari bilan "Ipak yo'li turizmi" konsepsiyasi asosida qo'shma loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu loyiha nafaqat iqtisodiy manfaatlarni, balki umumiy madaniy qadriyatlar, tarixiy merosni birlashtirishni ham ko'zda tutadi. "Buyuk ipak yo'li – tinchlik va taraqqiyot yo'li" shiori ostida o'tkazilayotgan forumlar mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlashda muhim platformaga aylangan. Turizmni rivojlantirish orqali mamlakat iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlari kengaymoqda. So'nggi yillarda BAA, Saudiya Arabistoni, Turkiya, Xitoy, Janubiy Koreya va Germaniyadan yirik investitsiyalar jalb qilindi. Bu mablag'lar hisobidan mehmonxona komplekslari, dam olish zonalari, logistika markazlari, aeroport infratuzilmalari modernizatsiya qilinmoqda. Natijada, O'zbekiston global turizm bozorida o'zining mustahkam o'rnini topmoqda.

Madaniyat va turizmning raqamli iqtisodiyot bilan integratsiyasi ham xalqaro iqtisodiy aloqalarni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Raqamli turizm, "onlayn bronlash", "virtual sayohat", "blokcheyn asosidagi turizm xavfsizligi tizimlari" kabi innovatsion texnologiyalar xalqaro aloqalarni tezkor, xavfsiz va samarali qiladi. Shu bilan birga, madaniy meros obyektlarining raqamlashtirilishi ularni jahon miqyosida

tanitish va saqlash imkonini bermoqda. Shuningdek, O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (WTO) a'zo bo'lish jarayonida turizm va madaniyat sohalarining eksport salohiyati, xizmatlar bozori va intellektual mulk himoyasi masalalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Turizm eksportining oshishi mamlakatning jahon iqtisodiy tizimiga yanada chuqurroq kirib borishini ta'minlaydi. Bugungi kunda turizm, madaniyat va xalqaro iqtisodiy munosabatlar sohalaridagi o'zaro aloqalar O'zbekiston uchun strategik imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Madaniy merosni asrash, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish, xorijiy sayyohlar uchun qulay sharoitlar yaratish, xalqaro ko'rgazma va festivallarda faol ishtirok etish orqali mamlakatimiz iqtisodiy salohiyati oshmoqda.

Xulosa qilib aytganda, turizm va madaniyat xalqaro iqtisodiy munosabatlarda nafaqat iqtisodiy foyda manbai, balki milliy identitetni saqlash, xalqaro tinchlik va o'zaro hurmatni mustahkamlovchi kuch sifatida ham ahamiyatlidir. O'zbekiston bu sohalarida amalga oshirayotgan islohotlar orqali jahon iqtisodiy tizimida o'zining mustahkam o'rnini topmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. — Toshkent, 2023.
2. UNWTO Annual Tourism Report, 2024.
3. UNESCO World Heritage Centre, Annual Review 2023.
4. Qodirova D. "Madaniyat va turizmning xalqaro iqtisodiyotdagi roli". — Toshkent, 2024.
5. OECD Tourism Trends and Policies, 2023.
6. Karimova N. "Soft power siyosati va O'zbekistonning madaniy diplomatiyasi". — Toshkent, 2024.